

AZ VAGYOK, AKI VOLTAM...

(Tombác Imre elvtárs, a munkásmozgalom régi harcosa írta a Tiszatáj számára az alábbi emlékező sorokat. Tombác elvtárs 1945 áprilisától a Magyar Kommunista Párt Szeged városi titkára, valamint a Nemzeti Bizottság titkára volt; majd különböző fontos párt- és állami területen dolgozott — vezető beosztásban. 1958. jan. 1-én ment nyugdíjba a Városi Tanács elnökeként. Mozgalmi tevékenységéért megkapta a Szocialista Hazáért Erdemrendet, a Magyar Szabadság Erdemrend ezüst fokozatát, a Munka Erdemrend arany fokozatát, a SZOT Aranyérmét és a Béke Tanács Aranyjelvényét. Mindmáig köztiszteletben álló, aktív társadalmi munkás, a Haza-fias Népfront városi bizottságának alelnöke.)

*

— Az áldóját neki, hogy lehet valakinek ilyen neve: Tombác — zsörtölődött velem Dutka elvtárs, miközben együtt várakoztunk a munkanélküliek névsorolvasásánál. — Hisz, mire a sor rád kerül, mindig elfogy minden... Ajánlom: változtasd a neved Bombáczra!

Ez a tréfás, zsörtölődő mondat járt az eszemben 1944. augusztus 31-én, amikor a ri-
csei internáló táborban az odaérkezett bizottság megkezdte a felülvizsgálatot. Reggel 7 órától este 7-ig kellett várakoznom, mire a T betűre sor került.

A bizottság vezetője váltig unszolt, ígérjem meg, hogy otthon nem politizálok — azonban erre sehoggy sem voltam kapható.

— Hát legalább azt ígérje meg, hogy ellene lesz minden szélsőségeknek — türelmetlenkedett a miniszteri biztos. No, ezt — egy kis „reservalis mentalis”-sal — nyugodtan megígérhettem, mert én mást értettem szélsőségeségen, mint ő.

Így indult el a vonat jó néhány szegedi elvtárral szeptember 2-án haza, a Tisza partjára. Kis madzagvasút vitt bennünket Nyíregyházára, onnan kalandos módon kerültünk szeptember 4-én haza. Útközben rémültséget tapasztaltunk és szótlan fogcsikorgatásokat. Láttuk, éreztük, hogy nagy munka vár ránk otthon. Persze, az igaz, hogy a szabadlábba helyező papírosunkra rá volt írva, hogy otthon jelentkezni vagyunk kötelesek a rendőrségen, de a hadihelyzet és az állandó légiriadó miatt a szegedi Városi Rendőrkapitányság detektívcsoportjánál akkor már mindenki elvesztette a fejét, és nekünk a legkisebb gondunk is nagyobb volt annál, hogy jelentkezéssel töltsük az időt.

Hazaérkezve, azonnal felvettük a kapcsolatot az itthoni antifasisztákkal. Dr. Valentiny Ágoston lakásán, valamint a Hétvezér utcai Munkásotthonban tartottunk egy-egy megbeszélést a teendőkről. A Komócsin fivérek fogták össze a mozgalom dolgait, s ebből én, sajnos, kénytelen voltam kimaradni. Ugyanis az internáló táborban egy szikra a lábam fejére esett, és a kis, jelentéktelennek látszó sebpont annyira elfekélyesedett, hogy ágnak dőltem. Október első napjaiban azonban mégis el-elbicegtem a városba, ahol azt az utasítást kaptam, hogy a területünkön szervezzünk egy csoportot, megbízható emberekből — a rend fenntartására, a felforgatás és a rablás megakadályozására. Én Horváth József és Strack Ádám asztalos elvtársakkal szövetkeztem össze. Fegyverünk nem volt, s egyéb híján husángokkal felfegyverkezve ügyeltünk Új-Somogyitelep legelesettebb proletárlakta területe felett.

Október 10-én éjjel is ilyen furcsa órjáraton voltunk, Horváth elvtárs és én. Egyszer csak arra lettünk figyelmesek, hogy váratlan csend támadt a határban.

Másnap délelőtt egy fekete szemű, tömzsi szovjet katona lökte be konyhánk ajtaját. Fegyverét előretartva, szélesen nevette kérdezte:

— Nemecki nyet?

Feleséggel együtt azt se tudtuk örömlünkben, mit csináljunk a kis szovjet katonával. Én végül is egy csomag Balkán-dohányt kotortam elő, amit kitörő örömmel fogadott a tovaris.

Horváthtal és Strackkal mindjárt azon voltam, hogy a városba juthassak. Ám az a kis háromszögletű sarok, amely a Körtöltés, a Papok tanyája és az Algyői út között Új-Somogyitelepet alkotja, körül volt zárva — három napig se ki, se be.

Október 14-e körül lehetett, amikor a városi Bérház földszintjén levő rendőrszobában végre találkoztunk az elvtársakkal, és utasítást kértünk. Engem rögtön a somogyitelepi őrszobára küldtek, azzal a megbízással, hogy foglaljam azt le. Adtak mellém néhány elvtársat, s együtt — mint polgárőrök — elindultunk. Az őrszobát teljesen kifosztva leptük. A Horthy-rendőrök még a szalmazsákokat is elvitték, miután előbb a szalmát a szoba közepére borították. Dolgunk a telepen nem sok akadt, mert a telep lakosságának nagyobb része a városban tolongott.

Alig töltöttem 2 napot a telepen, amikor azzal bíztak meg, hogy panaszirodát állítsak fel a Hétvezér utcai Munkásotthonban, és legyek a hozzám fordulóknak segítségére. Már az első nap megtapasztalhattuk, hogy a Hétvezér utca eléggé kiesik ahhoz, hogy akármilyen szervezetet oda telepíthessünk. Ekkor Komócsin Mihály elvtárral megállapodtunk, hogy bezárjuk a panaszirodát.

Dr. Valentiny Ágoston polgármester üzent, hogy szüksége van ránk. Előszobájában ember ember hátán tolongott. Munkások, leszerelt katonák, nem kevés polgári karrierista is, akik pecsenyéjüket akarták sütögetni. Mikor nagy nehezen mégis befurakodtam a polgármesterhez, megállapodtunk, hogy megszervezem a Munkaügyi Hivatalt. Kinevezett annak vezetőjéül.

A közmunkát egyelőre a felrobbantott híd helyére építendő póthíd elkészítése kezelte. Ide kellett a munkaerőt irányítani. A munka sokkal sürgősebb volt annál, sem hogy irodai firkálgatásokkal tölthetjük volna az időt, s beláttuk, hogy a hadra kelt hadsereg szükségleteinek fedezése, a város lakosságának ellátása, az élet, a munka megindítása sokkal gyorsabban megy a szakszervezetek — mint egy hivatal útján.

A szakszervezeti élet megindításával az MKP Városi Szervezete Komócsin Mihályt, Gyólai Istvánt és engem bízt meg; a Horthy Miklós út 8. (ma Tanácsköztársaság útja) szám alatt levő Lloyd-palotát foglaltuk le szakszervezeti székháznak. Előzőleg ott a levente intézmény irodái voltak. Rengeteg szemetet, törmelékét találtunk a helyiségekben. Az ablakokat — hasonlóan a Tisza-part más házainak ablakaihoz — kitörte a légnyomás. A dolgozók nappal az üzemekben voltak, s a kora délutáni órákban látogattak meg bennünket. Én nappal a helyiségeket súroltam, adjusztáltam, délután pedig titkároskodtam. A munkát a következőképp osztottuk meg: én a belső szervezési munkát végeztem, Gyólai István az üzemeket járta, Komócsin Mihály pedig összekötő volt a szakszervezet és a párt között.

Akkoriban a szakszervezetet rengeteg ember kereste fel. A 25 éven át félvezetett emberek tanácstalanul lődörögtek, össze kellett őket fogni, és munkára bírni. A vezetőhelyekre régi, kipróbált szakszervezeti mozgalmistákat helyeztünk, az új szakszervezetek élére pedig olyanokat választottunk, akiknek múltbeli magatartása előttünk ismeretes volt, s tudtuk róluk, hogy a horthyzmus megdöntéséért küzdöttek.

Gyólai elvtárs Komócsin elvtárral együtt fáradhatatlan volt az üzemek megindításában. Igyekeztek előkeríteni azt, amire ehhez szükség volt: nyersanyagot, energiát, élelmet. A legtöbb üzemben hiányzott a vezetőség is. A városi pártvezetőség javaslatára a szakszervezet üzemi tanácsokat választatott az üzemekben. Ezek 5—8 tagból álló testületek voltak, s tagjaikat a polgármester erősítette meg posztjukban. Az első üzemi tanács a Szegedi Kenderben alakult, Strack Ádám kezdeményezésére. A munkásság ezt a 19-es harcost választotta meg az üzemi tanács elnökévé is. Az üzemi tanácsok teljes jogú irányítói voltak a vállalatoknak. Kötelezettségeket vállalhattak, irányíthattak, csak el nem idegeníthették az üzemet. Bátran állítható, hogy az üzemek dolgozói nagy lelkesedéssel fogadták a munkásvezetést. Bár a szegedieknek nem volt sok tapasztalatuk az 1919-es proletárdiktatúrából, a munkástanácsok létrehozását a proletárhatalom kifejlődésének egyik fontos jelenségeként könyvelték el. Nem csupán a kommunisták, hanem a párton kívüli dolgozók is természetesnek találták (mert hisz párttag kommunista akkor még kevés volt), hogy a nagyüzemek azonnal államosítva lesznek. Mikor később megérkezett az ideiglenes kormány ipari miniszterének az üzemi bizottságok hatásköréről szóló ren-

dele, ez — mi csűrös-csavarás — nagy visszatetszést keltett az üzemi dolgozók előtt, mert Szegeden már egy lépéssel továbbmentek az üzemi bizottságok a rendeletben megengedettnél. A Szegedi Kenderfonógyárban üzemértekezleteken kellett megmagyaráz-nunk a dolgozóknak, hogy ez a rendelkezés, mint demokráciánk egyik rendelete, miránk is kötelező.

1944. október végétől szinte naponta alakult 2—3 szakszervezet. Az intellektuális szakmák és a volt állami vállalatok (Posta, Vasút, Dohánygyár) szakszervezeteinek alakulásai határozott összecsapások voltak a felszabadult dolgozók és az őket régebben elnyomó hivatali vagy üzemi vezetők között. A Horthy-idők vezetői korán fölismerték azt a veszélyt, mely a szakszervezetek alakításánál fenyegette őket, abból eredően, hogy mi a szakszervezeti bizottság (ma Szakmaközi Bizottság) képviselőjében jelen voltunk minden ülésen, és segítséget nyújtottunk a bátortalan embereknek a szakszervezeti ve-zetők megválasztásában.

A postások szakszervezetének alakuló ülésén egy főtanácsos „úr” mindjárt az ülés elején vétót emelt bizonyos „idegen személyek” jelenléte ellen. Az ülés erősen lehurrogta az urat, de jelentős számban akadtak régi szekértolók, akik érezték, hogy a talpnyalás-nak vége szakadhat, s ezért nagy hangon támogatták a főtanácsos úr javaslatát. Ennek szükségességét a választás tisztaságával és befolyásmentességével magyarázták. Voltak olyanok is, akik nagyon jól érezték magukat a görnyedt derek idején; ezek azzal in-dokolták eltávolításunk szükségességét, hogy a Posta állami vállalat, tehát az alkalma-zottak nem lehetnek osztályharcos szervezet tagjai, és csak a felsőbb vezetőség engedé-lyével tarthatnak ülést. A cél nyilvánvalóan kettős volt: vagy eltávolítanak bennünket, és a régi főtanácsosokkal tömnek tele a szakszervezet vezetőségét, vagy pedig szétosztatják az „engedély nélküli” gyűlést. Komócsin Mihály elvtárrsal együtt megmagyaráztam a jelenlevőknek, hogy mi bizony itt maradunk, és akárhogy ijesztgetik az urak a tisztvi-selőket és az altiszteket, csak nyugodtan gyűlésezzenek, abból az égvilágon semmi bajuk nem lesz. Az alakuló ülés igen zajossá fajult, a régi rend emberei már előre készített szavazólapokkal vonultak fel. Végül is az ott helyben választott jelölő bizottság által összeállított lista alapján történt a választás.

Az írók, újságírók és művészek szabad szervezetének alakuló ülésén — december 3-án — én képviseltem a szakszervezeti bizottságot. Itt is úgy indult az ülés, hogy majd „a régi nagyok” vezetnek tovább. Ebben a társaságban különösen nagy volt a bizonyta-lanság és a rémület. Olyasfajta elképzelésük volt, hogy az új rendben művészetre nem lesz szükség, és most már feltehetően kapát, kaszát vagy fűrőt és kalapácsot kell fog-niok, hogy létezhesenek. Én az ülésre szállingóztól jó előre megtudtam, mi nyomja őket, ezért aztán üdvözlő beszédemben bőven parkodtam foglalkozni a művészetek és a művészek szerepével a szocializmusban. A jelenlevők láthatóan élénken figyeltek, ér-dekelték őket az elhangzottak. Egyébként ezen az ülésen találkoztam először Szirmai István elvtárrsal, aki nagyon helyénvalónak találta beszédemet. Külön bajunk száрма-zott a hivatásos és öntevékeny színészek összekapásából. Benkő színházigazgató sírva kért bennünket, hogy csukjuk be az egyetemi fiatalokból szervezett szabad színpadot, mert az megöli őket. Nehezen értette meg, hogy ez csak a giccsek ellen megy, és csak örüljenek a műkedvelőknek, mert azok igazi jó közönséget nevelnek a nagyszínháznak.

Probléma volt, miként foglalkozunk a kispolgárság iparos és kereskedő rétegével. A szociáldemokrata pártnak a felszabadulás előtt működött egy kisiparos-kiskereskedő szervezete. Számtalan volt a kisiparosok és kiskereskedők között, akik mozgalmi magatartásuk miatt nem tudtak elhelyezkedni, és kénytelenek voltak iparengedélyt váltani. A városi pártszervezet egyetértésével alakítottuk meg a kereskedők és iparosok szabad szervezetét, s ennek vezetését Székely László kalapos és zsbárus elvtársra bíz-tuk. Az egyes szakosztályok élére baloldali beállítottságú embereket helyeztettünk. Ez nagyon jól bevált módszer volt. A kispolgárság eme rétegét kivonhattuk a volt ba-rossisták és nyilasok hatásköre alól. Egy-egy szakosztály ülésén persze nagy harc folyt a régi rend emberei ellen. A szakszervezettel való összefonottság nem volt talán egészen rendjén való, de a pártiharcoktól még egyelőre húzódozó kispolgárság összefogására na-

gyon megfelelt, és a kisembereket igen gyorsan bevonhattuk a helyreállítás munkálataiba.

A parasztság körében Krajkó András képviselte pártunkat. Őn erről külön nem tudok írni, nem emlékszem, hogy a jelzett időben szorosabb kapcsolatom lett volna a parasztsággal.

Sajátos módon számos nem szakszervezeti, kifejezetten közigazgatási tevékenységet is el kellett látnunk. Így például az elmenekültek pincéjében visszamaradt tüzelőt a szakszervezet osztotta szét az arra rászorulóknak. A Tisza jegét is robbantanunk kellett, nehogy árvíz okozzon a jégtorlódás, a légnyomás persze az ablakokat megint kinyomta, s az üveget a szakszervezet utalta ki. Az állami hivatalok alkalmazottainak is fizetni kellett volna. Az okosok kisütötték, hogy egy huncut fillért sem fizethetnek egy budai hivatal „ilyen meg ilyen osztályának” utalványozása nélkül. A tisztviselők aggódtak a pénzért, mert a főosztály egyelőre nyilván „elérhetetlen” volt. A hivatali vezetők nem merték a felelősséget vállalni a kifizetésért. Látva ezt a végtelen gyávaságot, én „utalványoztam” a fizetéseket. (Eddig még senki nem vont felelősségre ezért a mérészegemért...)

Szegeden nem volt újság. Szakszervezeti lap sem került a városba. Messze tájról, Békés, Csanád, de Bács és Dél-Pest megye helységeiből is gyalog meg kocsin jöttek a csikorgó télben a párthoz, a városvezetéshez s a szakszervezethez — felvilágosításért, jó szóért. Koncz László nyomdász elvtárs javaslatára a szakszervezeti bizottság elhatározta egy szakszervezeti lap kiadását. A szerkesztői tiszteket Koncz elvtárs és én láttuk el. Lapunknak igen nagy keletje volt. 1944. december utolsó napjaiban jelent meg (ha jól emlékszem 1945. jan. 1-i dátummal) a „Munka” című lap első száma. Előbb hetenként, később kéthetenként adtuk ki. Ekkor már a Központi Bizottság Szegedről Debrecenbe költözött, és bizony eléggé magunkra hagyatva, a régi tapasztalatokra támaszkodva írtuk a lapot. A cikkek egyik-másik kitételéért ma már furcsán néznének ránk. Ilyen volt például, hogy „A szakszervezet nem politizál”, s ennek hatására tagságunk igen meggyarapodott — a szakszervezettel szemben tartózkodó állásponton levők sorából. Persze, ez a „nem politizálás” egyáltalán nem volt azonos az ellenforradalom „Ne politizálj” elvével. Meg is mondtuk nyíltan, hogy a kizsákmányolással és kizsákmányolókkal szemben határozottan poljtizálnunk kell.

A szakszervezetben dolgozó kommunistáknak lassan-lassan sikerült a Horthy-rezsim idején rettegésben tartott emberek derekát kiegyenesíteni, és az emberek szimpátiáját a kommunisták felé irányítani úgy, hogy 1945. március 15-én, amikor a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front népgyűlést tartott a Klauzál téren, mint jó barátot üdvözölték a tömegek a párt képviselőjét.

A sok mindenféle „szakma” között jelentkezett egyesületalapításra a háztulajdonosi szakma is. Vezetőjük, egy fiskális, ékesszólóan magyarázgatta, hogy ők mily nagy demokraták voltak világ kezdetétől fogva, és hogy milyen társadalmi és nemzetgazdasági érdek fűződik ahhoz, hogy a házak tulajai derűsen nézzenek ebbe a demokratikus világba. Sok minden népséget összeszedtünk a szakszervezeti tutajra, de a háztulajdonosokat nem engedtem be. Kifejtettem nekik, hogy meggyőződésem szerint a háztulajdonosság nem szakma, hanem állapot. Ami a horthyizmus alatt igen kellemes állapot lehetett, de hogy továbbra is az marad-e, arról nem kezkeskedhetem, éppen ezért azt tanácsolom a „háztulaj szaktársaknak”, hogy siessenek tisztesegebb „szakmát” választani.

Nagy méltatlankodás közepette hanyagoltak faképnél, mint egy olyan értetlent, aki még a háztulajdonosi társadalom rettentő politikai értékét sem képes felfogni...

1945 márciusában a szakszervezeti bizottság 20 000 tagra terjesztette ki befolyását. 1945 áprilisában a Magyar Kommunista Párt szegedi szervezete titkárául választottak. Sok-sok munka következett ezután, habár a munka mennyiségét illetően azelőtt sem panaszkodhattam.

Dutka barátom régi tanácsát máig sem fogadtam meg. Nem változtattam meg a nevem, mert az új rendben már semmi hátrányom nincs abból, hogy ma is az vagyok, aki voltam:

TOMBÁ CZ IMRE